

HOFJESKRANT

Nieuwsbrief van de Stichting Landelijk Hofjesberaad

nummer 49, voorjaar 2022

**VERSLAG
NAJAARS-
VERGADERING**

**HOFJESREEKS
VOLTOOID**

Verder in dit nummer: Van de Voorzitter • Verslag Huismeestersbijeenkomst • Hofjesnieuws: Laatste Leidse Hofjespostzegel • Wederopbouwhofje Doetinchem • Verduurzaming blijft actueel • Herpen en Aalten: nieuwe hofjes • Boekennieuws

MEDEDELINGEN VAN HET BESTUUR

LANDELIJK

HOFJESBERAAD

LANDELIJK HOFJESBERAAD

De Stichting Landelijk Hofjesberaad is bedacht op 8 april 1997 en daadwerkelijk opgericht op 4 juni 1997.

BESTUURSSAMENSTELLING:

H. van Eesteren, voorzitter (070-350 63 48)

R. Brood, penningmeester (06-55185533)

Mw M.P.C. Gielink, secretaris (070-383 16 70)

C.N.L.M. Regout, lid

C.A.M. Schinck, lid (071-361 89 10)

HOFJESKRANT

De *Hofjeskrant* is voor geïnteresseerden op aanvraag beschikbaar. Bestuursleden van de aangesloten hofjes krijgen de krant automatisch op hun huisadres. Op de website van het LHB is de *Hofjeskrant* ook te downloaden en/of te lezen.

SECRETARIAAT

STICHTING LANDELIJK HOFJESBERAAD

Vooruitgangstraat 167, 2032 RK Haarlem

Contactpersoon: Joke Slootheer

Het secretariaat is te bereiken van

09.00 - 13.00 uur op 023 - 5400644

of via info@hofjesberaad.nl

www.hofjesberaad.nl

AANMELDING NIEUWE DEELNEMERS

Voor meer informatie over het Landelijk Hofjesberaad en/of de mogelijkheden voor aansluiting bij het beraad kunt u zich richten tot Joke Slootheer (secretariaat).

Natuurlijk zijn wij ook zeer geïnteresseerd in uw reactie op de *Hofjeskrant*. Belt of mailt u gerust, ook als u een actieve bijdrage wilt leveren aan het werk van de stichting.

ADVERTEREN IN DE HOFJESKRANT?

Neem dan contact op met het secretariaat

info@hofjesberaad.nl

COLOFON

Uitgave van het Landelijk Hofjesberaad.

Verschijnt tweemaal per jaar: voorjaar en najaar

ISSN: 1872-5619

Redactie: Henk Looijesteijn, Vibeke Kingma (hofjesnieuws)

Vormgeving: Tekst in Vorm, Joke Slootheer

Foto's: Huib van Eesteren, Katja Effting,
Henk Looijesteijn, Bert Prins, Joke Slootheer,
Paul Slootheer en Jan Willemink

Druk: Paswerk Grafisch, Cruquius

VOORJAARSBIJEENKOMST

Op zaterdag 23 april a.s. zal het Landelijk Hofjesberaad te gast zijn bij het Stichting Asyl voor Oude en Gebrekkige Zeelieden te Brielle. U bent vanaf 10.00 uur van harte welkom in de Sint-Catharijnekerk.

VAN DE VOORZITTER

Na twee jaar is er een einde gekomen aan de coronamaatregelen en kunnen we gelukkig op 23 april zonder beperkingen bijeenkomen in Brielle. Het is de eerste keer dat het LHB in dit mooie stadje te gast is en wel op een bijzonder moment. Immers op 1 april 1572, nu 450 jaar geleden, is Brielle als eerste stad in Nederland bevrijd van de Spanjaarden. Uiteraard zal tijdens de vergadering en tijdens de historische wandeling door de stad bij dit bijzondere moment uit onze vaderlandse geschiedenis worden stilgestaan.

Zoals eerder bericht komt er een wettelijke regeling om sociale verhuurders te compenseren voor de bevrozing van de huren in 2021. Bij verhuurders met meer dan honderd sociale woningen geschiedt dit door een korting op de verhuurderheffing. Voor kleinere verhuurders die geen verhuurderheffing betalen is een aparte regeling ontworpen, de Subsidieregeling Verduurzaming Onderhoud Huurwoningen (SVOH). Eind oktober 2021 heeft het Ministerie van BZK de belanghebbende organisaties geconsulteerd over het wetsontwerp. Begin november hebben wij samen met de Landelijke Federatie Het Behouden Huis aangegeven, dat de in de regeling opgenomen subsidiabele maatregelen op het gebied van verduurzaming en onderhoud en de daaraan verbonden voorwaarden om financiële en bouwtechnische redenen vrijwel niet toepasbaar zijn voor monumenten. Het Ministerie heeft zich de kritiek ter harte genomen en heeft de regeling in een addendum specifiek voor Gemeente- en Rijksmonumenten aangepast. Hoewel er enkele verbeteringen in de regeling zijn aangebracht, blijft voor hofjes de haalbaarheid om daadwerkelijk te kun-

nen profiteren van de subsidieregeling nog steeds beperkt. De regeling gaat in op 1 april 2022. De basisregeling is reeds gepubliceerd in de Staatscourant nr. 2022, 1448. Zodra dit ook met het addendum het geval is, zullen wij u alle relevante informatie sturen.

Eind januari heeft u een enquête ontvangen inzake een door het Ministerie van OC&W in samenwerking met het LHB geïnitieerd onderzoek naar de verduurzaming van Nederlandse hofjes. De uitvoering van de enquête is door het Ministerie opgedragen aan Adviesbureau De Groene Grachten. Doel van de enquête is inzicht te krijgen in de huidige stand van zaken, wensen en mogelijkheden en onmogelijkheden van verduurzaming bij hofjes. Het verkrijgen van dit inzicht is mede van belang voor de ontwikkeling van mogelijke toekomstige subsidieregelingen. De enquête is door 31 hofjesbesturen ingevuld en is daarmee voldoende representatief. De resultaten van het onderzoek zullen tijdens de voorjaarsbijeenkomst worden gepresenteerd. Graag wil ik de hofjesbesturen die aan het onderzoek hebben meegewerkt danken voor hun medewerking.

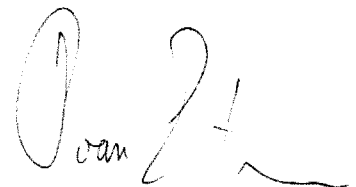
De twee belangrijkste pijlers van het

Landelijk Hofjesberaad zijn het delen van kennis en belangenbehartiging. Het delen van kennis en het gebruik maken van kennis van anderen kan geschieden via persoonlijke contacten tijdens bijeenkomsten, maar ook door ons als bestuur in te schakelen voor vragen en advies. Dit laatste gebeurt wat mij betreft te weinig. Er zit bij onze aangeslotenen een grote hoeveelheid kennis van onderhoud van monumenten en verhuur. Het gebruik maken van deze kennis maakt ons allen sterker.

De eerste druk van deel 6 van de Hofjesreeks, *Hofjes over de grens. Een Europese erfenis*, was snel uitverkocht. De tweede druk hebben wij in januari ontvangen. Van deze oplage zijn nog volop boekjes verkrijgbaar.

In november eindigt vanwege het bereiken van de statutaire leeftijdsgrens van 75 jaar na negen jaar mijn voorzitterschap van het Landelijk Hofjesberaad. Het bestuur heeft besloten penningmeester Raymond Brood als mijn opvolger te benoemen. Opvolger van Raymond wordt Lout de Roos, penningmeester van Huize Grootenboom van Os in Rotterdam. Het verheugt mij zeer, dat wij deze belangrijke functies met twee kundige en ervaren bestuurders hebben kunnen invullen. De bestuurswisseling zal plaatsvinden tijdens de najaarsbijeenkomst in november in Leerdam

Zoals al eens aangekondigd bestaat de Stichting Landelijk Hofjesberaad dit jaar 25 jaar. Wij gaan dit lustrum op feestelijke wijze vieren op zaterdag 17 september 2022 in het Hodshon Huis, een prachtig stadspaleis aan het Spaarne in Haarlem. Gestart wordt met een minisymposium over het belang van het hofje als geclusterde woonvorm gezien in zowel een macro- als microperspectief en belicht door enkele deskundige sprekers. De dag wordt afgesloten met een borrel en *walking dinner*.

Huib van Eesteren

Het Hodshon Huis.

VERSLAG NAJAARSBIJENKOMST

Nadat de voorjaarsbijeenkomst nog net op de valreep van dat voorjaar kon plaats vinden – op 12 juni 2021 in de Grote Kerk te Edam – kon het Hofjesberaad op 13 november 2021 weer rond de gebruikelijke tijd een najaarsbijeenkomst houden. Of het geheel ‘terug naar normaal’ is, moet nog blijken, want ook later in het jaar zouden er weer beperkingen zijn aan het gewone leven in verband met de pandemie.

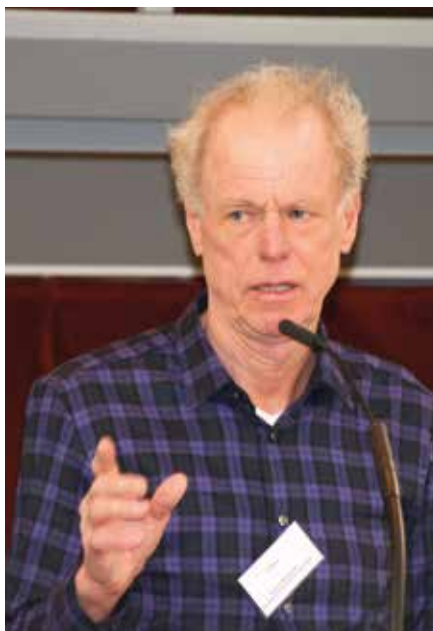
Niettemin was de Amstelkerk redelijk gevuld, gezien de beperkingen aan het aantal aanwezigen. Dit keer was het Hofjesberaad te gast bij het Deutzenhofje, naar aanleiding van hun 325-jarig bestaan.

Dat was in 2020, maar toen kon er niet bijeen worden gekomen, en dus was de uitnodiging blijven staan tot 2021. De Amstelkerk vierde overigens het 350-jarig bestaan eveneens in 2020. Paul Morel, bestuurslid van het Begijnhof en werk-

zaam bij Stadsherstel Amsterdam, hield een voordracht over de Amstelkerk, als houten kerkgebouw oorspronkelijk een noodkerk – een ‘Zaanse schuur’ – waar later een gotisch interieur in werd getimmerd en in 1843 een orgel in werd gemonteerd. Het gebouw was een onderwerp van stadsbouwmeester Daniël Stalpaert (1615-1676), die ook het bekende Kartuizer Weduwenhof in de Jordaan heeft ontworpen, een gebouw waarin de oudste hofjes van Amsterdam werden ‘verzameld’ in 1650. De Amstelkerk werd in 1993 onttrokken aan de eredienst, waarna er kantoorruimtes in werden gemaakt en het gebouw de zetel werd van Stadsherstel, dat ook de eigenaar van het gebouw is.

Rutger Schimmelpenninck, bestuurslid van het Deutzenhofje, hield vervolgens een inleiding over het cluster van hofjes – minder bekend dan die in de Jordaan – in de Weteringbuurt, waar het in 1695 gebouwde Deutzenhofje ook onder valt. Naast het Deutzenhofje zijn er onder andere ook te vinden het Grill’s Hofje uit 1724, het Looijershofje uit 1828 – nu studenten-

Paul Morel

huisvesting – en het Hodshon-Dedelhofje uit 1842, dat nu eigendom is van een woningstichting. Het Deutzenhofje en het Grill's Hofje zijn nog onafhankelijke stichtingen, die woonruimte bieden aan alleenwonende vrouwen.

Schimmelpenninck vertelde over de geschiedenis van het hofje, dat werd gebouwd voor twintig vrouwen op last van Agneta Deutz (1633-1692), lid van de rijke Amsterdamse familie Deutz, oorspronkelijk afkomstig uit Keulen. Zij huwde twee keer, onder andere met een Delftse burgemeester, maar omdat haar zoon zich misdroeg, besteedde ze een groot deel van haar nalatenschap aan een hofje. Ze liet

Rutger Schimmelpenninck

onder andere veel van haar bezit na voor de aankleding van de regentenkamer, waar haar portretten nog steeds hangen. De regentenkamer van het hofje is de enige kamer in Amsterdam die aantoonbaar nog is ingericht zoals het was in de 17de eeuw. Er wonen nog altijd twintig dames, die zich 'hofdames' noemen, tot ongeveer 2000 onder toezicht van een 'directrice', sindsdien van de beheerder, die woont in een huis achter het hofje. Hij onderhoudt de tuin en geeft ook pianoles in het gebouw. Vroeger bezat het hofje acht huizen aan de Kerkstraat, maar alleen het huis van de beheerder is daarvan aangehouden: de andere woningen zijn overgedragen aan

Huib van Eesteren

Stadsherstel. Na hun restauratie werd daar in 2003 een gevelsteen aangebracht met een vogelvluchtoverzicht van het Deutzenhofje, opgedragen aan de toen afgetredende voorzitter van Stadsherstel baron Gustaaf Willem van der Feltz, die ook regent van het Deutzenhofje is geweest.

Na deze inleidende voordrachten kon de vergadering beginnen, waarvan een verslag alle deelnemers is toegezonden. Naast alle praktische programmapunten was het ook een vergadering die in het teken stond van het afscheid van verschillende bestuursleden. Hanneke Baars was al eerder afgetreden, na acht jaar lang bestuurslid geweest van het LHB, waarbij ze in het bijzonder

Bestuurlijk afscheid: Jan Willeminck en Hanneke Baars kregen het LHB-steentje met begeleidende oorkonde voor hun jarenlange inzet voor de stichting.

De tuin van het Deutzenhofje.

de huismeesterbijeenkomsten organiseerde, en er werd nu officieel van haar afscheid genomen. Eerder kon niet, vanwege de pandemie. Ook van penningmeester Jan Willeminck werd afscheid genomen, die eveneens na het vervolmaken van twee termijnen van vier jaar aftrad. Al was hij nog tijdens deze vergadering de plaatsvervanger van penningmeester Raymond Brood, die niet aanwezig kon zijn, en kwam hij alsnog later aan het woord – ‘nou, ik ben

wel zeer snel terug’, grapte hij – bij het bespreken van het onderwerp duurzaamheid. Voorzitter Huib van Eesteren had lovende woorden voor beide bestuursleden, en Jan keek ook nog even terug op zijn bestuurstijd, die een half jaar was verlengd vanwege de pandemie. Jan Willeminck kon voortbouwen op het solide werk van zijn voorganger Cor Hoekema en hij stelde vast dat het LHB ook bij zijn aftreden in zeer gezonde financiële staat verkeert. Jans

grote betrokkenheid bij de hofjeswereld is algemeen bekend, en zijn aftreden betekent nog allermindst een voorgoed vertrek: ‘u bent nog niet van mij af, ik blijf gewoon komen’, zei hij.

Ook het aftreden van bestuurslid Clemens Regout werd aangekondigd; hij blijft aan tot er een opvolger voor hem is gevonden. Voorzitter Huib van Eesteren kondigde aan dat hij in het najaar van 2022 zal aftreden bij het bereiken van de

Binnenpoort van het Grill's Hofje, met daarboven het grote naam van de regentenkamer.

Loggia met zitje aan de achterkant van het Deutzenhofje.

Tijdens de wandeling toonde Amsterdam zich op haar herfstige best.

leeftijd van 75 jaar – de leeftijdsgrens van LHB-bestuurders – en na een voorzitterschap dat toch al negen jaar zal beslaan, onder andere ten gevolge van de pandemie en andere lopende zaken.

Onder de zaken die tijdens de vergadering aan de orde kwamen valt nog te noemen dat de eerste paal is geslagen van het nieuwe hofje van de stichting Huibert van Olden in Arnhem, waarmee het aspirant-deelnemerschap van de stichting

is omgezet in een volwaardig deelnemerschap, en het LHB dus een nieuwe deelnemer rijker is.

Na de vergadering was het tijd voor de aanbidding van het zesde en laatste deel van de Hofjesreeks, waarover meer elders in deze krant. Vervolgens volgde een smakelijke lunch en daarna een rondleiding in drie groepen langs de verschillende hofjes in de Weteringbuurt, waarbij een bezoek kon worden gebracht aan het Grill's Hofje

en het Deutzenhofje en hun respectievelijke regentenkamers. De bijeenkomst werd afgesloten met een kop koffie of thee in de Amstelkerk. Het was een prettige en bijzondere bijeenkomst, zij het nog steeds onder coronabepalingen. Op 23 april kan men in Brielle echter weer op de oude manier bijeenkomen, als eerste bijeenkomst van een bijzonder jaar voor het Landelijk Hofjesberaad, dat in 2022 een kwart eeuw bestaat.

Gevelsteen van het Corvershof.

Na afloop koffie en thee met eberhardjes, de culinaire herinnering aan de geliefde overleden burgemeester Eberhard van der Laan.

Gunar Boon met zijn 'nieuwe collega's', oftewel de groepsfoto van een goed bezochte huismeestersbijeenkomst.

VERSLAG HUISMEESTERSBIJEENKOMST

Op 14 oktober 2021 waren de huismeesters van bij het LHB aangesloten hofjes door de voogden van het Poptagasthuis en slotbewaarder Bert Prins uitgenodigd op het Poptaslot in het Friese Marsum. Bert Prins ging met pensioen en wilde heel graag de huismeesters van de hofjes nog eens de schoonheid van het Poptaslot laten zien. De gasten werden in het slot ontvangen met de beroemde Friese lekkernij oranjekoek en koffie. De ontvangst door een delegatie van de voogden en de vertrekkende en nieuwe slotbewaarder, Gunar Boon, was allerhartelijkst.

Eerst stond een bezoek aan de kerk op het programma, waar hofjesstichter Henricus Popta (1635-1712) is begraven. Voor het zover was bleken de bestelde broodjes kroket te vroeg te zijn bezorgd en heeft iedereen toch eerst het broodje opgegeten in de cour van het Slot. In de kerk werden de huismeesters ontvangen met een orgelconcert uitgevoerd door Bert Prins zelf, waarna de rondleiding aanving, na de kerk het hofje met de daarbij behorende prachtige stijlkamer. Terug in het slot kregen de gasten ook een rondleiding in het fraaie slot zelf, met mooie verhalen uit de geschiedenis van Henricus Popta en de bijzondere relatie die hij had met zijn moeder. Het Poptaslot bevindt zich op een bijzonder mooie locatie en heeft een lange geschiedenis, die tijdens de rondleiding uitgebreid en beeldend uit de doeken werd gedaan.

Al met al was het een gezellige dag, waar naast de rondleidingen ook onderling informatie kon worden uitgewisseld en plenair levendig gediscussieerd werd over het onderwerp 'zorg in tijden van corona'. De discussie ging met name over de vraag hoever de verantwoordelijkheid van de huismeester gaat om zorg te verlenen aan de hofbewoners. Uit de gesprekken bleek dat de algemeen gevoelde verantwoordelijkheid voornamelijk bestond uit eerste hulp in spoedeisende gevallen. Voor langdurige zorg behoort de zorg te liggen bij zorginstellingen en kunnen andere hofbewoners wellicht hand- en spandiensten leveren aan hun zieke mede-hofbewoners. Bij het ene hof gaat dat natuurlijker en vanzelfsprekender dan bij het andere hof.

Aan het einde van de dag werd tijdens de borrel Bert Prins nog even in het zon-

netje gezet door LHB-voorzitter Huib van Eesteren. Uit dank voor de vele keren dat de slotbewaarder, die altijd een grote betrokkenheid bij het hofjeswezen heeft getoond, een geestdriftig en genereus gastheer was van het LHB en de huismeestersbijeenkomsten kreeg hij het LHB-steentje overhandigd. Gewoonlijk krijgt alleen een hofje een steentje. Personen krijgen hem niet zo vaak: alleen aftredende LHB-bestuursleden, Henk Looijesteijn voor zijn bevorderen van het historisch onderzoek naar hofjes en de auteurs en uitgever van de Hofjesreeks hebben tot dusver een steentje gekregen. Bert Prins is de eerste huismeester die er eentje heeft gekregen, waarmee deze huismeestersbijeenkomst ook een heel bijzonder tintje kreeg.

Mariëlle Gielink

Broodjes kroket in de cour.

Slotbewaarder Gunar Boon heet de huismeesters welkom in de grote zaal van het Poptaslot.

HOFJESREEKS VOLTOOID

Op 13 november 2021 werd in de Amstelkerk, als onderdeel van de najaarsbijeenkomst, het zesde en laatste deel van de Hofjesreeks ten doop gehouden. Een heugelijk ogenblik, waarmee het Hofjesberaad én Hofjesreeksredacteur Henk Looijesteijn een langjarig project hebben afgesloten waarin de geschiedenis van het hofje van de middeleeuwen tot nu in kaart is gebracht.

Henk Looijesteijn vertelt over hofjes in het buitenland.

Henk Looijesteijn was ook de schrijver van dit deel van de Hofjesreeks, *Hofjes over de grens. Een Europese erfenis* (zie het Boekennieuws over de inhoud van dit boek). Na afloop van de najaarsvergadering vertelde hij dat het hofje niet alleen in Nederland wijd verspreid is, maar ook te vinden is in andere delen van Europa. Hofjes zijn een Europese erfenis, vrijwel overal ontstaan zodra er aanzienlijke steden ontstonden in de late middeleeuwen, al hebben ze wel een verschillende geschiedenis afhankelijk van hoe bepaalde landen later hun ouderenzorg organiseerden. Met name in Engeland zijn veel hofjes te vinden, veelal aangesloten bij de Almshouse Association. Liz Fathi, voorzitter van deze Engelse tegenhanger van het Landelijk Hofjesberaad, voorzag het boek dan ook van een voorwoord. Ondanks de Brexit zijn de afgelopen jaren waardevolle contacten opgebouwd met de Almshouse Association.

Erevoorzitter Daan van der Briel vertelde na de inleiding van het boek kort iets over de totstandkoming van de reeks. In de tijd van acht jaar zijn zes fraai vormgegeven en rijk geïllustreerde delen uitgebracht, allen verschenen bij Uitgeverij Van Stockum in Den Haag. Vervolgens was het de beurt aan Huib van Eesteren om het eerste exemplaar van dit laatste deel aan te bieden aan Hedy d'Ancona, lid van het comité van aanbeveling van de Hofjesreeks.

De oud-minister hield een mooi dank-

Hedy d'Ancona ontving het eerste exemplaar als lid van het comité van aanbeveling van de Hofjesreeks.

woord uit het hoofd, waarin ze vaststelde dat ze niet alleen 'al jaren' behoorde tot de doelgroep maar ook al jarenlang een groot liefhebber is van de 'allerschattigste en mooie' hofjes van Amsterdam, waar ze als oud-bestuurslid van het Begijnhof en het Roomsch Catholijk Oude Armen Kantoor veel mee te maken had. Ze stak de loftrompet over het 'fantastisch onderzoek' van Looijesteijn, en de vele mooie hofjes van Trondheim tot Pienza die in het boek te vinden zijn, 'je valt echt van je stoel'. Het is ook niet zo vreemd dat het een Europese erfenis is, meende de oud-minister: zeker als je kijkt naar de waarden die men in heel Europa met elkaar deelde met betrekking tot solidariteit, de zorg voor ouderen en de rijken die er geld in stopten. Ze sloot af met de vaststelling – het zal inmiddels bekend klinken in de hofjeswereld – dat veel ouderen zoals zij graag hun grote woningen

Huib van Eesteren reikt aan Reinoud Douwes oorkonde en steentje uit.

zouden willen inruilen voor een hofjeswoning, ware het niet dat er nauwelijks aanbod is van dergelijke woningen. Het is te hopen dat men in de komende jaren daar wat aan zou doen, stelde de oud-minister.

Na afloop van deze mooie voordracht werden ook de schrijvers van de eerdere delen van de Hofjesreeks gehuldigd. Dorine van Hoogstraten en Dick de Boer kregen elk een oorkonde en het beroemde LHB-steentje uitgereikt. Vibeke Kingma was helaas afwezig wegens ziekte en kreeg haar oorkonde en steentje thuisgestuurd. Uitgever Reinoud Douwes kreeg zijn steentje en oorkonde in zijn boekhandel overhandigd.

Hiermee werd een project afgerond dat op 22 mei 2013 van start ging. Toen ondertekenden historicus Henk Looijesteijn en, namens het Landelijk Hofjesberaad, bestuursleden Daan van den Briel, Maarten Poldermans en Pim Verwers een contract waarmee het plan voor de Hofjesreeks werd bezegeld (zie *Hofjeskrant* 32, najaar 2013, bladzijde 8). Al jaren eerder leefde het verlangen bij het bestuur van het Hofjesberaad de Nederlandse hofjesgeschiedenis te laten uitzoeken, maar dat had nog heel wat voeten in de aarde gezien de kosten ervan. Nadat het bestuur en Henk Looijesteijn hadden samengewerkt in de organisatie van het zeer succesvolle Internationale Hofjescongres, van 7 tot en met 9 september 2011 gehouden in Haarlem (zie *Hofjeskrant* 28, najaar 2011, bladzijde 3-4), kregen de plannen steeds duidelijker vorm. Er werd

besloten een reeks van boeken te maken over verschillende tijdvakken en verschillende aspecten in de geschiedenis van het Nederlandse hofje, met een begeleidingscommissie waarin ook de hoogleraren middeleeuwse geschiedenis Dick de Boer en sociologie Marco H.D. van Leeuwen zitting namen. Henk Looijesteijn trad op als één der beoogde auteurs en eindredacteur van de Hofjesreeks.

Door de jaren heen werden de doelen en onderwerpen van de reeks soms wat bijgesteld, maar in ieder geval werd het doel een overzicht van de geschiedenis van het Nederlandse hofje te maken gehandhaafd en tot een goed einde gebracht. De eerste twee delen van de reeks verschenen in november 2014. Henk Looijesteijn en Dorine van Hoogstraten overhandigden in de najaarsbijeenkomst van het Hofjesberaad van 8 november 2014, in de fraaie regentenkamer van gastheer Kuyl's Fundatie in Rotterdam, de eerste exemplaren van hun bijdragen aan de reeks aan erevoorzitter Daan van den Briel en Theo en Marie Victoire Bot van de Hofjes Codde en Van Beresteyn (zie *Hofjeskrant* 35, voorjaar 2015, bladzijde 1, 9, 12). Looijesteijns boek, *Hofjes als paleizen*, behandelde de hoogtijdagen van het Nederlandse hofje in het tijdvak 1600-1800, en architectuurhistoricus Van Hoogstraten beschreef in haar *Open en besloten* hoe het hofje een actuele bouwvorm bleef – en werd herontdekt – in de jaren na de Tweede Wereldoorlog. Codde en Van Beresteyn maakten de uitgave van *Open en besloten* mogelijk, en dit deel kreeg een enthousiast voorwoord van hoogleraar demografie Jan Latten.

Het 'gat' tussen 1800 en 1940 werd op-

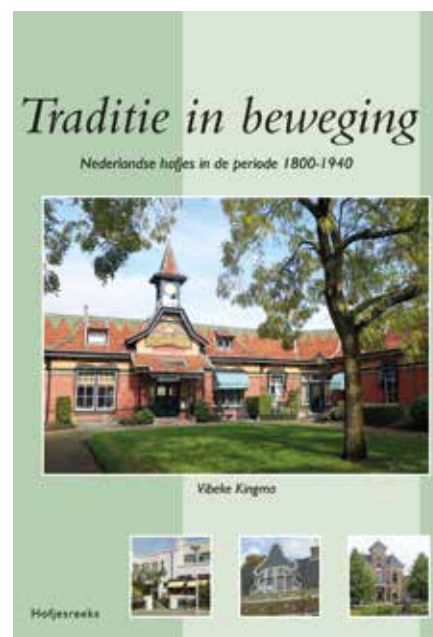
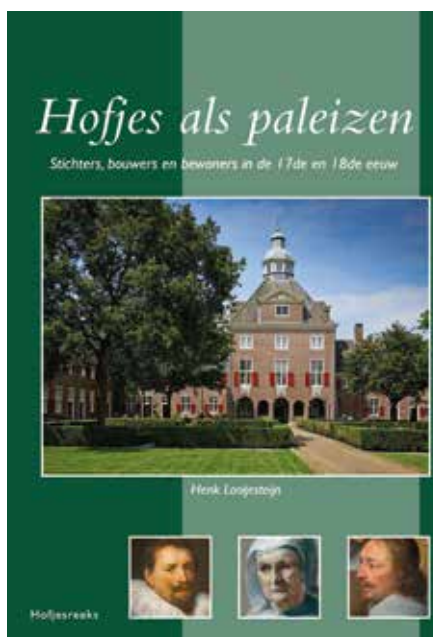

Hofjesreeksauteurs op een rijtje: Henk Looijesteijn, Dorine van Hoogstraten en Dick de Boer.

gevuld door historicus Vibeke Kingma, die de geschiedenis van het hofje in deze tijd en de opkomst van de vroege sociale woningbouw beschreef in haar boek *Traditie in beweging* (zie *Hofjeskrant* 39, voorjaar 2017, bladzijde 2; *Hofjeskrant* 41, voorjaar 2018, bladzijde 4; *Hofjeskrant* 42, najaar 2018, bladzijde 4-5). Regelmatig werden er nog hofjes gesticht in deze tijd, maar het was al wel duidelijk dat in tijden van grootschalige industrialisering en grote

bevolkingsgroei woningbouw niet alleen maar kon worden overgelaten aan particulieren. Dit deel werd mogelijk gemaakt door het aan het Poptagasthuis verbonden Herbert Duintjerfonds, en het eerste exemplaar werd tijdens de voorjaarsbijeenkomst op 14 april 2018 overhandigd aan de voorzitter van het fonds, jonkheer Germain Sandberg van Oudshoorn.

De ingewikkelde en bijzondere middeleeuwse geschiedenis van het Nederlandse

Betrokken leden van de redactiecommissie: erevoorzitter Daan van den Briel en professor Marco van Leeuwen.

hofje, van de vroegste ontwikkelingen rond 1320 – toen in Zutphen kanunnik Borro zijn gasthuis oprichtte – tot het einde van de 16de eeuw werd ten slotte in kaart gebracht door Dick de Boer. Inmiddels was hij met emeritaat en kon hij de oude liefde weer oppakken – hij schreef al als Leidse geschiedenisstudent over de geschiedenis van Leidse hofjes. Dit zeer fraaie – en dikkere – deel van de Hofjesreeks werd in de najaarsbijeenkomst op 7 november 2020 gepresenteerd. Helaas was het door de pandemie niet mogelijk om veel mensen bijeen te

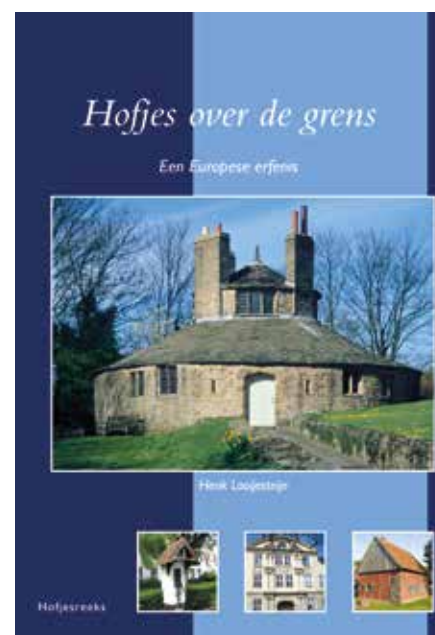
krijgen, maar het bestuur was voor geen gat te vangen: het eerste exemplaar werd virtueel uitgereikt aan Susan Lammers, directeur van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (zie *Hofjeskrant* 45, voorjaar 2020, bladzijde 15; *Hofjeskrant* 47, voorjaar 2021, bladzijde 4-5, 16).

Naast deze boeken die de hele geschiedenis van het hofje van begin 14de tot begin 21ste eeuw bestrijken, verschenen nog twee andere delen van de reeks die een bijzonder thema behandelden. Op 9 april 2016 werd in de Lutherse kerk in Haarlem het eerste exemplaar van *Bevorderaars van*

het goede overhandigd aan Lenard van Diggelen, voorzitter van het Rozenhofje. Dit boek was geschreven door Henk Looijesteijn, en behandelde een overzicht van de wijze waarop Nederlandse hofjes door de eeuwen heen zijn bestuurd, waarbij het Rozenhofje, de Alkmaarse hofjes bestuurd door de familie Van Foreest en het Poptagasthuis in Marssum als voorbeelden werden gebruikt (*Hofjeskrant* 37, voorjaar 2016, bladzijde 12; *Hofjeskrant* 38, najaar 2016, bladzijden 4-5).

Naast de auteurs en de leden van de begeleidingscommissie hebben een aantal vertegenwoordigers van het LHB-bestuur een belangrijke rol gespeeld in de totstandkoming van de reeks. Pim Ververs, een van de ‘geestelijk vaders’ van de reeks heeft helaas alleen het uitkomen van de eerste twee delen mogen meemaken, maar zijn mede-‘aanjager’ Maarten Poldermans heeft elk deel van de reeks begeleid. Erevoorzitter Daan van den Briel heeft met zijn kenmerkende daadkracht de wording van de reeks van begin tot eind bevorderd en ondersteund, onder andere door het houden van ‘redactievergaderingen’ in de regentenkamer van ‘zijn’ Venetiahofje. Voorzitter Huib van Eesteren heeft eveneens de uitkomende delen meegelezen en vier keer een eerste exemplaar uitgereikt. Ten slotte heeft Joke Slootheer de reeks op fraaie wijze vorm gegeven en de boeken gemaakt tot een lust voor het oog.

Eigen lof stinkt, zegt men altijd, maar na meer dan acht jaar waarin de reeks geleidelijk aan tot stand is gekomen, tot een goed einde is gebracht en ook nog een batig slot heeft opgeleverd mag wel gezegd worden dat het Landelijk Hofjesberaad

HOFJESNIEUWS

LAATSTE LEIDSE HOFJESPOSTZEGEL

De Leidse postzegelverzamelaar en ontwerper Frans Hemelop ontwerpt al jaren bijzondere postzegels. Sinds 2017 werkt hij aan een reeks postzegels van verschillende Leidse hofjes (zie ook *Hofjeskrant* 43, voorjaar 2019, bladzijde 10; *Hofjeskrant* 45, voorjaar 2020, bladzijde 14 en *Hofjeskrant* 47, voorjaar 2021, bladzijde 13). Op 20 december 2021 verscheen de elfde en laatste postzegel in deze reeks. Deze postzegel is gewijd aan het Loridanshof aan de Varkensmarkt te Leiden.

Op de postzegel zijn zowel stichter Pieter Loridan als de binnenplaats van het hofje afgebeeld. Het origineel van het portret dateert uit 1658 en werd geschilderd door Nicolaes van Negre, een Waalse immigrant werkzaam in Leiden tussen 1642 en 1663. Het portret is te zien in de Lakenhal te Leiden. Pieter, of Pierre, Loridan (1603-1655) was een Leidse lakenverver van eveneens Waalse afkomst. Tijdens de grote pestepidemie in Leiden van 1655 besloot hij tot het stichten van een hofje, bestemd

voor bejaarden van Waalse afkomst, die lidmaten waren van de Waalse gemeente. Kort daarna overleed hij zelf aan de pest.

Zijn executeur-testamentair kocht herberg De Vergulde Wagen en liet in 1656 het hofje bouwen op het achtererf van de herberg. De stichter wordt herinnerd in de vergulde tekst boven de ingang:

'AO Loridans Hofien 1655

Die ryk is van geloof en eerlijk van gemoe-
de

En in zijn ouderdom schroomt voor de
arremoe

Werd hier al waer hij vreemd van dese
zorgh verlicht

Nu Pieter Loridan voor hem dit hofien
sticht'

Het hofje bestaat uit een ingangspaviljoen met regentenkamer en twaalf woningen. In 1950 is het klaphuis gerestaureerd, sinds 1968 heeft het hofje de status van rijksmonument.

Pieter Hemelop moet helaas stoppen met deze bijzondere ontwerpen, vanwege zijn afnemend gezichtsvermogen. De zegels zijn te bestellen per vel van tien zegels, maar ook als losse zegel. Alle zegels in de reeks zijn frankeergeldig tot en met 20 gram; daarboven, tot en met 50 gram moet men er twee plakken, enzovoort. Omdat de waarde aangeduid wordt met een '1' behouden ze hun frankeerwaarde ook na verhoging van de tarieven door PostNL. Meer informatie over deze fraaie persoonlijke postzegels kunt u vinden op: <https://hemelop.nl>.

DOETINCHEM: WEDEROPBOUWHOFJE BEDREIGD MET SLOOP

In Doetinchem zijn de Erfgoedvereniging Heemschut, Historische Vereniging Deutekom en het Cuypersgenootschap uit voorzorg een actie gestart om te voorkomen dat het wijkje Brouwerskamp gesloopt wordt. Het wijkje is eigendom van woningbouwvereniging Sité, die in december 2021 een onderzoek begon naar de beste manier waarop de woningen verduurzaamd kunnen worden, aangezien ze nu erg tochtig zijn. Sloop wordt daarbij niet bij voorbaat uitgesloten.

Het hofje is gebouwd in 1951 en dateert dus uit de wederopbouwperiode. Het is gebouwd in carrévorm en bestaat uit drie identieke woonblokken met in totaal 28 woningen en een hoofdgebouw met acht appartementen. Op het hoofdgebouw staat een torentje met uivormige spinnenkroon. Verder is de architectuur sober, maar met een mooie herhaling van bakstenen elementen en smeedijzeren sierhekjes. Het hofje is ruim opgezet rond een groen plantsoen, met daarin vier monumen-

tales acaciabomen. De huizen zijn klein, maar omdat het geheel zo ruim is opgezet, wordt het door de bewoners zeer gewaardeerd. Sité onderzoekt ook de optie om de huizen te laten staan, maar dan wel nieuwbouw neer te zetten in het plantsoen. Daarmee zou de karakteristieke vorm van het hofje verloren gaan.

Wederopbouwhofjes zijn vrij zeldzaam. In eerdere nummers van de *Hofjeskrant* werd al een hofje uit dezelfde periode beschreven in Broek in Waterland (zie *Hofjeskrant* 46, najaar 2020, bladzijde 15, en *Hofjeskrant* 47, voorjaar 2021, bladzijde 13). Dit hofje is inmiddels gered. Het Doetinchemse hofje is ontworpen door Aart Wulfert van Dijkhuizen (1903-1983), in Doetinchem jarenlang directeur van de dienst Openbare Werken. Behoud van het hofje wordt, naast het cultuurhistorisch belang van de gebouwen zelf, ook gezien als een hommage aan deze architect.

Brouwerskamp is opgenomen in een conceptrapport van de gemeente

Doetinchem waarin cultuurhistorische objecten zijn vastgelegd met als doel deze te beschermen. Dit rapport zou later dit jaar als onderdeel van een nieuw bestemmingsplan worden aangenomen, wat het hofje zou moeten beschermen tegen sloop, maar Heemschut, de Historische Vereniging Deutekom en het Cuypersgenootschap zijn uit voorzorg toch een procedure gestart om de gebouwen voor te dragen voor een gemeentelijke monumentenregistratie.

Brouwerskamp, Doetinchem. Foto: Monumentaal

Meermansburg verduurzaamt gestaag.

VERDUURZAMING VAN HOFJES BLIJFT ACTUEEL THEMA

Met de huidige stijgende energieprijzen wordt de vraag hoe hofjes verduurzaamd kunnen worden steeds urgenter. Het bestuur van het Landelijk Hofjesberaad is al enkele jaren in gesprek met het Ministerie van WVS over dit onderwerp. Voorts organiseerde het hof Meermansburg in Leiden in 2019 hierover een drukbezocht symposium (zie het verslag in *Hofjeskrant* 44, najaar 2019, bladzijde 12).

Enkele maanden geleden is het Ministerie van WVS in overleg met het Landelijk Hofjesberaad een onderzoek gestart naar de mogelijkheden van verduurzaming van hofjes. Het onderzoek wordt uitgevoerd door adviesbureau De Groene Grachten uit Amsterdam. De kosten worden gedragen door het Rijk. De Groene Grachten heeft enkele hofjes bezocht en gebruikt rapporten van hofjes waar eerder onderzoek heeft plaatsgevonden. Daarnaast heeft het adviesbureau in overleg met het Ministerie en het LHB een vragenlijst opgesteld, die door 31 hofjes is ingevuld. Namens het Hofjesberaad maken Jan Willemink en Huib van Eesteren deel uit van de begeleidingscommissie. Terugkerend thema is de vraag hoe te verduurzamen in harmonie met de monumentale status van de meeste hofjes. Hierbij is maatwerk essentieel en

kan Meermansburg als voorbeeld dienen. In dit Leidse hofje zijn tot nu toe elf woningen aangepakt en daarmee van energielabel G naar B gegaan.

Voor- of achterzetramen lijken voor veel hofjes een goede optie, en hier is ook in het hof Meermansburg voor gekozen. De woningen zijn daardoor veel gerieflijker geworden. Een warmtepomp was niet mogelijk; wel zijn de woningen nu aangesloten op een systeem van warmterugwinning. Een aantal woningen zijn ook aan de binnenkant geïsoleerd, maar hierdoor werd het slaapgedeelte twaalf centimeter kleiner en paste er geen tweepersoonsbed meer in. Sommige bewoners hebben de isolatie om die reden geweigerd. Meest ingewikkeld was om van koken op gas naar elektrisch koken te gaan, omdat de netbeheerder niet was ingesteld op maatwerk. Voor veel hofjes zal van het gas af gaan waarschijnlijk niet mogelijk zijn, en dit wordt in oude binnensteden ook niet gestimuleerd.

Een belangrijke voorwaarde voor de eerste snelle slag in hof Meermansburg was de aanwezigheid van een wisselwoning. De bewoners kunnen immers niet in hun woning blijven tijdens de renovatie. Inmiddels is de eerste fase afgerond en gaat de verduurzaming door in een langzamer tempo: als er een woning vrijkomt,

wordt die verduurzaamd. Meermansburg heeft de kosten voor de verduurzaming deels betaald uit eigen middelen en deels vanuit een hypotheek, maar niet uit een huurverhoging. De regenten vonden het namelijk heel belangrijk dat de huur niet zou stijgen, zodat de sociale woonfunctie gewaarborgd bleef.

In Meermansburg zijn geen zonnepanelen gebruikt, en dit zal voor de meeste hofjes ook niet mogelijk zijn in verband met de monumentenstatus. Wel onderzoekt het LHB samen met een externe adviseur de mogelijkheden een zonnenveld te realiseren op landbouwgrond van aangesloten hofjes, waarvan de bij het Hofjesberaad aangesloten hofjes collectief stroom kunnen afnemen. Maar ook hier zijn er de nodige haken en ogen, met name in de regelgeving. Verduurzaming zal de komende jaren zeker nog vaak op de agenda staan in de hofjeswereld.

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed was zeer enthousiast over de verduurzaming van het hof Meermansburg en heeft een filmpje gemaakt over het project, te zien via de link: <https://www.cultureelerfgoed.nl/publicaties/videos/2020/01/01/zien-verduurzamen-doet-verduurzamen-hof-meermansburg-leiden>.

HERPEN EN AALTEN: NIEUWE HOFJES

Ontwerp voor het hofje te Herpen door Kantoor Princen.

Al vaker is in de *Hofjeskrant* ter sprake gekomen dat het hofje als woonvorm voor ouderen zeer in de belangstelling staat. Uit de scriptie van Marijn Greuters, 'Het nieuwe oude hofje', besproken in *Hofjeskrant* 44, najaar 2019, bladzijde 14, bleek al dat het hofje met name voor dorpen een interessante bouwvorm kan zijn, omdat hofjes daar beter geschikt zijn dan grootschalige woonvoorzieningen, eenzaamheid onder ouderen daar vaker een rol speelt en bouwgrond er minder duur is. De twee nieuwe hofjes die dit jaar gerealiseerd gaan worden in Herpen en Aalten lijken zijn gelijk te bewijzen.

Het hofje in Herpen, gemeente Oss, zal deel uitmaken van de nieuwbouwwijk Wilgendaal. Het initiatief komt van inwoners Wim van Hoogstraten en Herman Heurkens. De kerngedachte achter het project is het terugdringen van eenzaamheid onder ouderen. Met name Heurkens liep al jaren met dit plan rond, maar kreeg het eerder niet van de grond bij de gemeente. Uiteindelijk lukte het om een perceel in Wilgendaal voor een hofje te bestemmen.

Kantoor Princen ontwierp een carrévormig bouwplan met dertien levensloopbestendige woningen en een gezamenlijke ontmoetings- en fitnessruimte. In het midden komt een parkje met jeu-des-boulesbaan en een kleine speeltuin voor de

kleinkinderen. De doelgroep bestaat uit ouderen die nog zelfstandig wonen en dat zo lang mogelijk willen volhouden. Dat het project voorzag in een behoefte werd al snel duidelijk, mensen wilden al inschrijven voor duidelijk was wat de woningen zouden kosten. Inmiddels is duidelijk dat er gewerkt gaat worden met erfpacht, waardoor ouderen met minder kapitaal een woning kunnen bekostigen. Omdat de belangstelling zo groot is, gaan de woningen in de verloting. De gemeente is zeer enthousiast en hoopt op meer van dergelijke bewonersinitiatieven.

Het hofje in Aalten komt eveneens in een nieuwbouwwijkje te liggen. Deze wijk van 55 woningen wordt gebouwd op een braakliggend terrein aan de Lutgerstraat, waar een technische school is afgebroken. Het plan voor deze nieuwbouwwijk

is ontwikkeld in samenwerking met woningbouwvereniging De Woonplaats, de gemeente Aalten, omwonenden en Buro Ontwerp en Omgeving. Uit de wensen en eisen die uit de inventarisatie naar voren kwamen, is ook het idee voor het Aaltens hofje ontstaan.

Het Aaltens hofje bestaat uit twaalf woningen, waarvan zeven koop- en vijf huurwoningen. Ook hier is de achterliggende gedachte om sociale contacten te bevorderen, de bewoners gaan bijvoorbeeld samen het onderhoud van het hofje doen. De toekomstige bewoners zijn tussen de 60 en 80 jaar oud, de koopwoningen zijn inmiddels allemaal verkocht. Bij gebleken succes zal een vergelijkbaar project in Dinxperlo gestart worden. De zeven koopwoningen zijn inmiddels verkocht.

PODCAST KNARRENHOF

Interessant in het kader van het onderwerp 'hofjes als nieuw woonvorm voor ouderen' is ook het interview dat Peter Prak van het Knarrenhof recentelijk gaf voor de podcast *Vastgoed gezocht* van BNR radio. Hij vertelt in dit interview onder andere dat er inmiddels overal in Nederland initiatieven zijn en dat er 30.000 mensen op de wachtlijst staan voor een plekje in een Knarrenhof. Ook te gast is de hoogleraar woningmarkt Peter Boelhouwer, die fan van het concept blijkt te zijn. De podcast is te beluisteren via <https://www.bnr.nl/podcast/vastgoed-gezocht/10468888/knarrenhof-populair-woonconcept-voor-senioren>.

BOEKENNIEUWS

Hofjes spreken, zoals bij de deelnemers van het Hofjesberaad goed bekend zal zijn, al zes eeuwen tot de verbeelding. Maar ze hebben niet alleen een lange geschiedenis: het is hun bijzondere architectuur die deze kleine, verborgen stedelijke oases onverminderd actueel maakt, zo wordt regelmatig gezegd door architecten en architectuurhistorici. In iedere periode innoveren architecten het 14de-eeuwse archetype in reactie op veranderde maatschappelijke verhoudingen, maar altijd ervaren bewoners en bezoekers een bijzondere, stedelijke intimiteit in een sfeer van collectiviteit.

Het Hofje van Staats te Haarlem.

De Delftse architectuurwetenschapper Willemijn Wilms Floet houdt zich al jaren bezig met het geheim van het Nederlandse hofje. In 2016 verscheen een prachtig uitgevoerde handelseditie van haar proefschrift, *Het hofje. Bouwsteen van de Hollandse stad, 1400-2000* (zie *Hofjeskrant* 35, voorjaar 2015, bladzijde 12; *Hofjeskrant* 37, voorjaar 2016, bladzijde 3; en *Hofjeskrant* 38, najaar 2016, bladzijde 11-12).

In haar nieuwe boek, het rijk geïllustreerde *Oases in de stad* ontrafelt zij de duurzame verschijningsvorm van het hofje. Ze neemt de lezer mee naar de haarvaten van de oude stad en sluit aan bij een

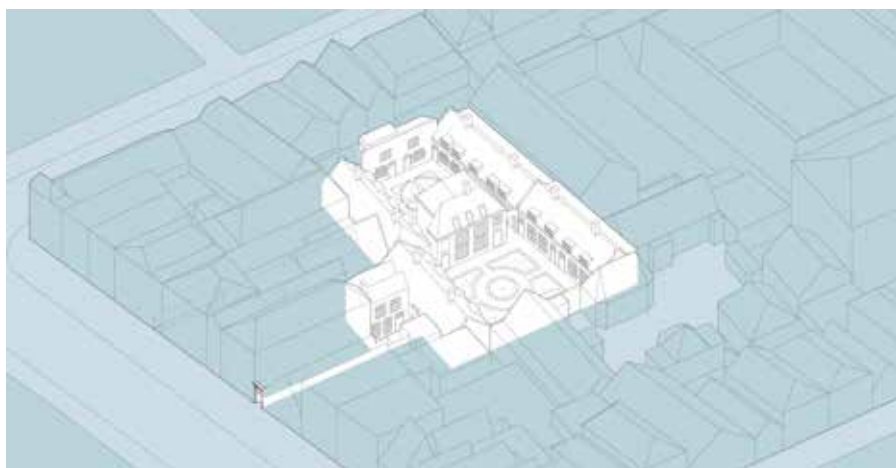
belangrijke actuele vraag: hoe een hoogwaardige, compacte woonomgeving te creëren die rust brengt in de vaak zo chaotische stedelijke omgeving.

Dit boek, waarin tekst en beeld gelijkwaardig zijn, is bedoeld voor architecten, stedenbouwers, ontwikkelaars, beleidsmakers en private opdrachtgevers die een duurzame woonomgeving tot stand willen brengen, maar ook voor allen die geïnteresseerd zijn in dit buitengewone erfgoed. Het boek kan ook dienen als ambassadeur voor hofjes in het algemeen, onder andere naar het buitenland toe, want het boek is tegelijkertijd ook in een Engelse uitgave verschenen.

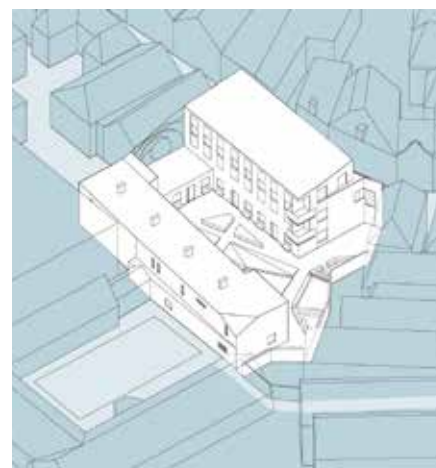

De tuin van het Hofje van Splinter in Alkmaar.

Naast aandacht voor het hofje als bouwvorm in binnen- en buitenland, en als steeds weer terugkerend architectonisch verschijnsel, brengt Wilms Floet ook 22 voorbeeldige hofjes door heel Nederland grondig in beeld, gebouwd tussen 1395 en 2007. Aan de orde komen bijvoorbeeld het Amsterdamse Begijnhof, het Haagse Heilige Geesthofje, het Regenten- of Lenghenhof te Dordrecht, de Oude Bornhof in Zutphen en het Haarlemse Hofje van Oorschoot, en nog veel meer, die uitgebreid zijn getekend en gefotografeerd. Net als in het eerdere boek van Wilms Floet heeft ze zelf de fraaie tekeningen gemaakt, en zijn de 220 schitterende foto's

Tekening van het hofje van Samuel de Zee te Leiden.

Tekening van het Enschedéhofje in Haarlem

Het Pepergasthuis te Groningen.

van de hand van fotografe Katja Effting.

In totaal worden er ook, in het laatste deel van het boek, meer dan honderd hofjes letterlijk in kaart gebracht, met mooie kaartjes van de oude stadsharten van Amsterdam, Alkmaar, Haarlem, Leiden, Den Haag, Delft, Gouda, Rotterdam, Dordrecht, Utrecht, Zutphen en Groningen, zodat men kan zien waar in de stad hofjes werden gesticht.

Oases in de stad is een prachtig kijk- en leesboek, een aanwinst voor de boekenkast van elke hofjesliefhebber én voor iedereen die zich bezighoudt met architectuur en stedenbouwkunde.

Over hofjes in het buitenland leest men nog uitgebreider in het zesde en laatste deel van de Hofjesreeks. Want het hofje mag dan een typisch Nederlands verschijnsel zijn, dat wil nog niet zeggen dat er alleen in Nederland hofjes zijn, zoals vaak wordt gedacht. Uit *Hofjes over de grens. Een Europese erfenis* blijkt dat hofjes al eeuwen ook voorkomen in andere delen van Europa, in België, Groot-Brittannië en Ierland, in Scandinavië en Duitsland. Daar blijft het niet bij: er waren bijvoorbeeld ook hofjes in Parijs en in de Verenigde Staten. In het laatste deel van de Hofjesreeks wordt een rondgang gemaakt langs de naaste burens van Nederland en de hofjes die daar zijn te vinden. Hofjes zijn niet alleen Nederlands erfgoed, maar zijn een verschijnsel dat grenzen overschrijdt – en zelfs oceanen.

Net als in Nederland waren hofjes dikwijls het werk van de machtigen en rijken:

onder hen waren onder andere de Britse koningin Victoria, de Vlaamse wereldreiziger Vincent Stochove, kooplieden als de Noor Thomas Angell en de Duitser Jakob Fugger, en een tweetal Oranjeprinsessen in den vreemde. Net als in Nederland dienden de buitenlandse hofjes ook als sociale woonvoorziening voor ouderen. Het doel van het boek is om een groter publiek bekend te maken met deze buitenlandse hof-

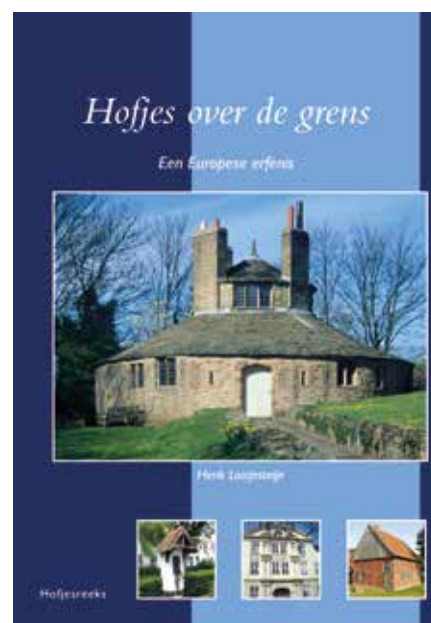
jes, en tevens een handzaam overzicht te bieden van deze hofjes en in hoeverre ze lijken op het Nederlandse hofje.

Met deze uitgave is de Hofjesreeks voltooid. Alle delen zijn nog leverbaar, maar de voorraad is wel eindig. Wees er dus gauw bij! Alle delen kunnen besteld worden bij Reinoud Douwes van Uitgeverij van Stockum: <http://www.uitgeverijvanstockum.nl/>.

Willemijn Wilms Floet, *Oases in de stad. Het hofje als architectonisch idee*, Nai010 Uitgevers, Rotterdam, 2021, ISBN 978 94 6208 659 3, 208 bladzijden, geïllustreerd in kleur, € 39,95 (exclusief verzendkosten).

De Engelse versie heet *Urban Oases. Dutch Hofjes as Hidden Architectural Gems*, ISBN 978 94 6208 660 9.

Henk Looijesteijn, *Hofjes over de grens. Een Europese erfenis*, Uitgeverij van Stockum, Den Haag, 2021, ISBN 978 90 70095 24 6, 144 Bladzijden, geïllustreerd in kleur, € 19,50 (exclusief verzendkosten).